Riksskattenämnden

Taxeringsmyndighets befogenhet att infordra uppgifter

Ett yttrande till J. O. från riksskattenämnden

Justitieombudsmannen har anhållit om riksskattenämndens yttrande i anledning av innehållet i en i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 23 april 1952 införd artikel, vari påtalas, att taxeringsmyndigheterna i Älvsborgs och Örebro län infordrat uppgifter från företagen i länen enligt vissa "hemmagjorda deklarationsblanketter".

Riksskattenämnden har i ärendet anfört följande.

Enligt vad i ärendet upplysts skulle blanketter av de båda slag, varom här är fråga, ha använts i taxeringsarbetet under senare år i flertalet län. Blanketterna ha tryckts genom vederbörande länsstyrelses egen försorg enligt i stort sett likalydande formulär. Den ena blanketten har tillkommit för att underlätta för taxeringsnämnderna, särskilt i aktiebolagsdistrikten, att vid behov infordra uppgifter enligt 32 § 2 mom. taxeringsförordningen. Den andra blanketten är däremot närmast avsedd för bruk inom länsstyrelsernas taxeringsavdelningar vid korrespondens med bolagen, i samband med att avdelningarna i början av ett taxeringsår upprätta förslag till värden å icke börsnoterade aktier att tillämpas vid den kommande taxeringen.

Den kritik som framförts i tidningsartikeln berör olika frågor. I första hand riktar den sig mot den omfattning, vari blanketterna utnyttjats i de ifrågavarande länen. Det göres gällande att blanketterna begagnats i sådan utsträckning att de i verkligheten fått karaktär av deklarationsblanketter. Vidare påtalas att uppgifterna infordrats redan vid en tidpunkt, då företagen i allmänhet icke hunnit avlämna sina deklarationer. Slutligen riktas anmärkningar även mot blanketternas innehåll: de skulle avse uppgifter, som i vissa fall vore onödiga eller närgångna.

Enligt riksskattenämndens mening bör diskussionen om vad som förekommit i ärendet kunna i huvudsak begränsas till frågan om den omfattning, vari blanketterna använts. Att uppgifterna infordrats redan i samband med deklarationernas avgivande är nämligen en lämplighetsåtgärd, som i och för sig icke kan ge anledning till någon erinran. Förfarandet har valts främst i företagens intresse: om uppgifterna befinnas vara erforderliga för taxeringen, vållar det givetvis mindre besvär att lämna

Open access från www.skattenytt.se, 2025-10-28 19:54:53

dem omedelbart i samband med deklarationen än vid en senare tidpunkt, då deklarationsmaterialet är mindre aktuellt för de skattskyldiga. Även för taxeringsarbetet är det till fördel att så sker. I de taxeringsdistrikt, där nämnderna ha att taxera uteslutande enskilda rörelseidkare och aktiebolag, avlämnas deklarationerna i allmänhet först i slutet av mars och ibland senare om taxeringsintendenten medgivit särskilt anstånd. Den tid, som står taxeringsnämnderna till buds för eventuell korrespondens med de skattskyldiga, blir därigenom ytterst knapp. Det kan därför vara lämpligt att vid mera omfattande kontroll infordra uppgifter redan på deklarationsstadiet. Ett dylikt förfarande får anses vedertaget och kan även sägas ha visst stöd i ett interpellationssvar vid 1945 års riksdag av dåvarande chefen för finansdepartementet (första kammarens protokoll år 1945 nr 15, s. 12 o.ff.). Finansministern yttrade därvid bl. a.:

"Bestämmelsen i 32 § 2 mom. TF torde ha tillkommit för att möjliggöra för taxeringsmyndigheterna att infordra kompletterande eller i kontrollsyfte eljest erforderliga upplysningar i sådana fall, då vederbörandes självdeklaration ger anledning därtill eller då anledning till en sådan åtgärd beträffande viss skattskyldig eljest föreligger. En mera generell tillämpning av anmaningsrätten för visst eller vissa år torde emellertid också kunna ifrågakomma, därest förhållandena inom ett län göra ett sådant förfaringssätt motiverat; om dylika mera omfattande kontrollåtgärder anses böra vidtagas torde det — även om TF icke utgår från att ett dylikt förfaringssätt skall tillämpas — kunna vara till fördel, ej minst för de uppgiftspliktiga själva, om uppgifterna lämnas redan i samband med självdeklarationen."

Interpellationssvaret föranledde icke någon erinran från interpellantens eller kammarens sida.

Icke heller anser riksskattenämnden att någon befogad anmärkning kan göras mot blanketternas avfattning. Deras innehåll får givetvis bedömas i belysning av de ändamål de äro avsedda att tjäna och under förutsättning att de användas på det sätt som varit meningen med dem. Blanketten för inhämtande av uppuppgifter enligt 32 § 2 mom. taxeringsförordningen är tydligen avsedd att täcka ett mycket brett fält av sådana göromål, som vanligen uppkomma vid granskning av företagens deklarationer. I särskilda delar kan därför blanketten komma att sakna tillämpning för en viss skattskyldig och såtillvida innehålla onödiga frågor. Denna generella karaktär hos blanketten torde emellertid stå klar för mottagarna och framhålles ju även i missivskrivelsen. Samtliga frågor ligga inom området för vad som kan vara sakligt motiverat att undersöka vid taxeringen. Icke heller kan ur saklig synpunkt någon befogad anmärkning göras mot de uppgifter, som begäras i aktievärderingsblanketten. Även här är blanketten uppgjord med tanke att på en gång erhålla allt det material, som kan behövas för ändamålet, och frågorna gå i intet fall utöver syftet med blanketten.

Vid sidan av spörsmålet om blanketternas innehåll kan emellertid anmärkas att den missivskrivelse, som i Örebro läns första aktiebolagsdistrikt åtföljt blanketterna, fått en mindre lycklig formulering, när däri angives att även bolag, vilka medgivits rätt till s. k. fri avskrivning, skola lämna vederbörligen ifyllda värdeminskningsplaner. Taxeringsnämndsordföranden upplyser att han med det sagda åsyftat att dessa bolag böra ifylla deklarationsformuläret 8 b i fråga om avdelningarna A III, C kol. 7 samt D. Den kategoriska formuleringen i missivskrivelsen är emellertid ägnad att bibringa företagen den uppfattningen att de även vid fri avskrivning skulle vara skyldiga att lämna fullständiga värdeminsknings-

Open access från www.skattenytt.se, 2025-10-28 19:54:53

planer. Av tidningsartikeln framgår också att skrivelsen vållat missförstånd i detta avseende. Påpekandet borde därför givits en mera tydlig form, så att det framgått att ifrågavarande bolag behöva ifylla formulär 8 b endast i den begränsade utsträckning som ovan nämnts.

Beträffande den mera centrala frågan om den omfattning, vari blanketterna utnyttjats i de båda länen, vill riksskattenämnden anföra följande allmänna synpunkter. Bestämmelsen i 32 § 2 mom. taxeringsförordningen om skyldighet att efter anmaning lämna uppgifter för taxeringen innehåller efter ordalagen icke annan begränsning i fråga om utnyttjandet av frågerätten än att uppgifterna skola vara "erforderliga" för den tillfrågades taxering för inkomst eller förmögenhet. Emellertid har det ansetts att bestämmelsen bör tolkas förhållandevis restriktivt. Utnyttjandet av frågerätten blir därigenom i sista hand en omdömesfråga.

Det bör då till en början beaktas att behovet av upplysningar utöver dem, som framgå av deklarationsformuläret, är mycket växlande för olika grupper av skattskyldiga. För vissa grupper, exempelvis handelsresande och fiskare, kunna förhållandena vara sådana, att det i praktiken icke är möjligt att åstadkomma en tillfredsställande taxering utan tillgång till uppgifter och specifikationer, vilka icke framgå av den allmänna självdeklarationen. Frågeinstitutet får därigenom för dessa grupper en mer eller mindre permanent karaktär i form av särskilda blanketter, som användas vid sidan av självdeklarationen. Även om förhållandena icke äro av denna art, kan det emellanåt beträffande någon grupp av skattskyldiga uppkomma behov av en mera generell taxeringskontroll. Vissa spörsmål, som kanske icke tidigare ägnats särskild uppmärksamhet, kunna på grund av skiftande tidsförhållanden eller förskjutningar i rättstillämpningen komma i förgrunden och ge anledning till mera omfattande undersökningar i syfte att vinna en riktig och likformig taxering. Detta är särskilt fallet inom företagaregruppen, där taxeringen saknar det fasta underlag som arbetsgivarnas löneuppgifter bilda vid taxering av inkomst av tjänst. Om det befinnes, att bland företagen i allmänhet en tendens utbildats att i deklarationerna icke återföra kostnader eller avsättningar av visst slag, för vilka avdrag vid taxeringen icke är tillåtet, kan det för ett eller annat år vara lämpligt, att taxeringsnämnderna ingripa genom mera generella förfrågningar. Ett sådant förfarande har också stöd i det ovan citerade interpellationssvaret, vilket såsom nämnts icke föranledde någon erinran, när det lämnades.

På grund av dessa förhållanden torde det vara tydligt, att 32 § 2 mom. taxeringsförordningen — även om paragrafen i allmänhet anses böra tolkas restriktivt — medgiver taxeringsorganen en viss rörelsefrihet, när särskilda förhållanden påkalla detta. Man kan här icke enbart hänvisa till att behovet av uppgifter för taxeringen bör tillgodoses genom de i författningsenlig ordning fastställda deklarationsblanketterna. Dessa deklarationsformulär kunna icke lämpligen tyngas med olika detaljuppgifter, vilka kanske ha betydelse endast för någon grupp av skattskyldiga eller vilkas aktualitet kan vara av mer eller mindre övergående natur. Icke heller kan serien av deklarationsformulär utan olägenhet utökas med nya blanketter, avsedda för någon särskild kategori av skattskyldiga. Bl. a. möta här svårigheter att på ett tillfredsställande sätt avgränsa en dylik kategori, så att uppgiftsskyldigheten verkligen kommer att åligga de deklaranter för vilka den har betydelse. Om uppgiftsskyldigheten skall väl ansluta sig till de skiftande behoven torde det sålunda alltid bliva nödvändigt att i viss utsträckning anlita frågerätten, varav även torde

Open access från www.skattenytt.se, 2025-10-28 19:54:53

följa att denna rätt icke bör göras för snäv utan tillåta en viss elasticitet.

Den nu ifrågavarande blanketten — betecknad i Älvsborgs län med nr 23 a och i Örebro län med nr 22 — har tillkommit i anledning av företagens deklarationer. Åtskilliga spörsmål om reservbildningen inom företagen och icke minst om deras rätt att vid taxeringen göra avdrag för gåvor och bidrag samt medlemsavgifter av olika slag fingo under krigsåren en helt ny aktualitet, som ledde till en mera omfattande kontroll av deklarationerna i sådana frågor som beröras i blanketten. Att denna kontroll genomförts på ett tämligen generellt sätt under vissa år har enligt riksskattenämndens mening varit motiverat av förhållandena. Däremot kan riksskattenämnden icke finna det lämpligt att en undersökning av detta slag förlänas permanent karaktär genom att den upprepas år efter år i full utsträckning. I enstaka fall kan det visserligen vara erforderligt att årligen ha tillgång till uppgifter liknande dem som här infordrats. För den stora mängden av företag bör emellertid en sådan kontroll — sedan den en gång genomförts på ett generellt sätt — kunna tills vidare inskränkas och ske mera stickprovsvis.

Av handlingarna synes framgå, att blanketten i Älvsborgs och Örebro län begagnats i större utsträckning än som överensstämmer med riksskattenämndens nu uttalade uppfattning. Blanketten har i dessa fall gjorts obligatorisk på ett sätt som icke överensstämmer med dess syfte. En bidragande orsak härtill synes ha varit att blanketten sammankopplats med de uppgifter, som årligen infordrats för värdering av icke börsnoterade aktier.

Beträffande aktievärderingsblanketten ligger det i sakens natur att vid omprövning av aktievärdena en viss kommunikation måste äga rum med företagen i frågor som falla utanför den vanliga deklarationsblanketten. Infordrandet av sådana upplysningar är emellertid icke någon taxeringsnämndernas sak. Att så skett i förevarande fall har motiverats av praktiska skäl. I den skrivelse, som i mars 1949 tillställts aktiebolagen i Örebro län, har taxeringsintendenten klargjort förhållandet för bolagen och hänskjutit till dem att, om de skulle finna ett sådant tillvägagångssätt lämpligt, bifoga uppgifterna redan vid deklarationen. Enligt riksskattenämndens mening kan någon anmärkning mot detta tillvägagångssätt icke göras. Det kan emellertid — trots att förfarandet valts i bolagens intresse och att vissa av uppgifterna kunna vara av betydelse även för bolagens inkomsttaxering — ifrågasättes om taxeringsnämnderna lämpligen bort inkopplas i detta sammanhang, detta särskilt med hänsyn till att det på ett så tidigt stadium kan vara svårt att bedöma i vilken utsträckning en allmän omprövning av aktievärdena senare kan hinna utföras och vilka uppgifter som då i de särskilda fallen kunna visa sig behövliga.

Såsom av det sagda framgått kan riksskattenämnden på vissa punkter icke dela den uppfattning, som hävdats i de i ärendet avgivna yttrandena. Med hänsyn till att olika tolkningar kunna göras gällande beträffande ifrågavarande paragraf i taxeringsförordningen och i belysning av erfarenheterna från taxeringarna under senare år kan nämnden dock finna de påtalade åtgärderna förklarliga. Riksskattenämnden — som har sin uppmärksamhet fäst på hithörande förhållanden — anser på grund av det anförda, att ärendet icke bör föranleda någon justitieombudsmannens vidare åtgärd.

Open access från www.skattenytt.se, 2025-10-28 19:54:53